

‘EL LECTOR ACCIDENTAL’

VICENÇ PAGÈS JORDÀ

Què n’hem de fer, de la filologia?

TJERK VAN DERMEULEN

La universitat és una institució nascuda a l’Edat Mitjana que al segle XXI està passant a regir-se per criteris empresarials. Més que de continguts, es parla de gestió de recursos humans, d’índexs de col·locació, de valoració dels usuaris... En el cas de filologia catalana, les paradoxes augmenten, ja que es conserva la vinculació romàntica entre llengua, cultura i país (sí, el lema d’Òmnium Cultural) en temps de globalització extrema. El nom del grau ha anat canviant, ja que només es manté a la UB, la UAB i al País Valencià. A Lleida hi han afegit els estudis occitans, i a les altres quatre universitats ha mutat en grau de llengua i literatura catalanes. Tanmateix, el nom no fa la cosa, ja que les matriculacions augmenten a les dues universitats del País Valencià, mentre que al Principat ho fan sobretot a la UOC (una tendència que es pot consolidar amb la pandèmia). Cal tenir en compte la competència de graus nous, com humanitats, estudis literaris o literatura comparada, i d’altres que poden resultar atractius per als alumnes indecisos, com traducció o comunicació.

Gran part dels problemes actuals de filologia són compartits pels altres graus. El batxillerat ha assumit gran part de l’argumentari de l’ESO, i la universitat es veu obligada a transigir amb uns estudiants acostumats a ser motivats i a confondre

l’expressió espontània de l’opinió amb la participació acadèmica. Els professors que van estudiar als anys vuitanta i noranta han de treballar amb uns alumnes que han tingut una educació molt diferent, amb índexs de lectura baixos i unes expectatives –acadèmiques, però també vitals– llunyanes. Afegim-hi l’auge de l’educació en valors, la dependència dels *smartphones* i les agències de qualitat que converteixen l’elaboració de plans d’estudi en una gimcana, i obtindrem la tempesta perfecta.

Ciència i tecnologia

Durant segles, els professors universitaris han posseït un saber que han administrat a uns alumnes que feia l’efecte que hi estaven interessats. Avui dia, però, el saber evoluciona tan de pressa que els referents compartits estan desapareixent, i fins i tot les paraules que utilitza cada generació s’allunyen, fet que resulta rellevant quan l’objecte d’estudi és la llengua. A batxillerat, la importància de la literatura ha disminuït. La ciència i la tecnologia marquen el ritme fins al punt que en més d’un institut s’ha consolidat l’estúpida creença que les carreres de ciències són més apropiades per a alumnes amb bones notes (cada any veiem a la premsa com algun estudiant d’excel·lents que ha triat una carrera de lletres és entrevistat com si fos malaguanyat). D’altra

banda, si les notes de tall són baixes, hi ha el perill que la carrera entri en un bucle decadent.

Les absències del català en certes franges d’internet, les llacunes que presenta TV3 i el victimitisme lingüístic dels partits del 155 poden fer creure que el castellà és la llengua no connotada, normal i/o natural. A l’altra banda de la balança, les jubilacions dels professors *boomers* posen de manifest el que sabem des de fa anys: la filologia catalana és una carrera que pot facilitar l’accés a una feina tan estable com l’ensenyament a secundària. Mentrestant, no queda clar si el grau ha de formar erudits, editors o professors d’institut. La majoria de les pàgines web dels graus de filologia inclouen la paraula *professional*, si bé l’ensenyament sobre fonologia, gramàtica descriptiva o literatura del segle XV ocupa més hores que la didàctica, i els graduats han de cursar igualment el màster de formació del professorat.

On van els escriptors?

És paradoxal que, a mesura que la filologia catalana ha entrat en crisi, hagin sorgit multitud de clubs de lectura (la majoria gratuïts i organitzats per biblioteques públiques) i tallers d’escriptura (la majoria de pagament i organitzats per empreses privades). En aquests espais és molt més habitual la presència d’un escriptor que als graus de filologia, on es manté la visió historicista i contextualitzadora. Rarament s’hi parla de la literatura del present, tan sols de les noves conceptualitzacions, que al cap de poc temps són superades: la semiòtica, la gramàtica generativa, els estudis culturals. Als Estats Units fa dècades que s’ha consolidat la figura de l’escriptor convidat, sobretot en postgraus, mentre que al nostre país els professors associats solen ser doctorands. Per manca de tradició i de pressupost, i també per travets burocràtics, les universitats catalanes no s’han adaptat a la demanda social de contacte directe amb la lectura i l’escriptura, que ve a ser el que significa *filologia*: amor a les paraules.

Pot ser amor, amiat o afecte, com ho preferiu. Si els graduats estimen les paraules, sabran transmetre aquest afecte quan siguin escriptors, professors, assessors lingüístics o correctors editorials. En aquesta línia, els graus de filologia podrien explorar més els vincles que té la literatura amb el cinema, la música o les arts plàstiques, i sobretot introduir assignatures per acostar-se al text (i no al context al pre-text), que tan bons resultats han donat en altres països, no només entre els estudiants, sinó sobretot entre els lectors i escriptors que haurien d’acabar essent. ♦♦

OBRO FIL

ANNA GUITART

Com abans de tot

El títol de l’article no és meu. L’he pres a l’Eva Piquer i a l’Eva Armisen, que acaben de publicar un llibre il·lustrat que es diu així. A la coberta hi ha una dona que neda al mar, just a sota del títol, *Com abans de tot* (Bridge). És molt bonica, igual que tot el llibre: els dibuixos de l’Eva Armisen són preciosos. L’altra Eva, la Piquer, l’escriptora, diu que hi parla sobre el retorn al món, i ho fa a través de records, de reflexions i de moments íntims que comparteix amb nosaltres. És el seu retorn, però és inevitable que algunes coses resonin també dins nostre. Cap al final, la dona de la coberta ens diu que neda “com abans del virus, com abans de les desgràcies”. Parlant d’ella, Piquer aconseguix traslladar-nos a aquest mar i a aquest abans que compartim, l’abans de la pandèmia. El recorregut que fa al llibre és únic, personal, però la seva resistència fa de mirall de la nostra, i és bonic com ens fa retrobar amb coses que fèiem, que sentíem, i que tant hem enyorat.

L’Ana Penyas també ens porta al mar, al de Llevant, el que busquen els suecs als anys 60, més preocupats per prendre el sol que per la dictadura de Franco. És una de les coses que apareixen a *Todo bajo el sol* (Salamandra), l’últim còmic de l’autora valenciana que, a més d’altres reconeixements, va guanyar el Premio Nacional de còmic el 2018 amb l’anterior, *Estamos todas bien* (Salamandra). La història que ens explica ara és diferent de la que ens explicava llavors, la de les seves àvies, però diria que connecten molt bé. Penyas segueix la història d’una família, que li serveix per parlar-nos dels últims seixanta anys d’un litoral que s’ha transformat. Al principi dibuixa camps, que a poc a poc van sent devorats per edificis que acaben atapeït les últimes pàgines de l’àlbum. Turisme desfermat, especulació immobiliària, expropiació, gentrificació. O el que és el mateix: persones desplaçades, empobrides, obligades a deixar el camp i les seves feines. Penyas dibuixa a mà i incorpora imatges d’arxiu, eslògans de l’època, anuncis, i fins i tot programes de televisió. És una meravella de còmic, que en aquest cas no ens provoca cap enyor. Més aviat ens assenjala el que no cal que torni, el que no volem que sigui *Com abans de tot*. ♦♦